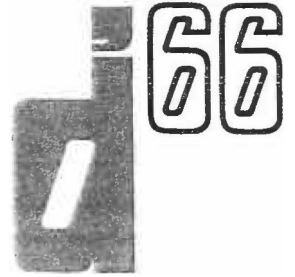


EMBARGO TOT 6 NOVEMBER 1976 12.00 uur

Toespraak van mr. J.F. Glastra van Loon voor
het congres van D'66 op 6 november 1976
te Utrecht.



DEMOCRATEN NU

De wereld is door elkaar geschud. De machtsovername in Chili, de vóórtdurende strijd in het midden-oosten, Watergate en Lockheed, de oliecrisis en een diepe economische inzinking hebben het optimisme van de 60-er jaren tot de orde geroepen. Dat optimisme heeft plaats gemaakt voor een stemming van beduchtheid, behoedzaamheid en bezorgdheid voor de toekomst.

Alle politieke partijen erkennen die stemming. Zij hebben echter niet de vertaling van die stemming gevonden die de koers aanwijst voor de toekomst. Integendeel, zij vallen terug op oude stellingen en berijden stram geworden stokpaarden.

Het is herfst, dames en heren, óók in de politiek. En in de herfst moet je meer oppassen voor reumatiek dan in de zomer. Er dreigen nu aan alle kanten reumatische verstarringen. In onze botten en gewrichten, maar ook in de maatschappelijke verhoudingen. Men zoekt houvast bij wat men heeft, men zoekt bescherming tegen elkaar achter groeps- en partijbelangen. Als dit zo doorgaat, worden de verkiezingen een loopgravenoorlog, waarin men over en weer verwijten naar elkaar slingert, maar de dieperliggende oorzaken van de moeilijkheden buiten schot laat.

D'66 weigert op die manier de oplossing van lange termijn-problemen ondergeschikt te maken aan op korte termijn successen van een politieke seizoenuitverkoop. Juist nu is het nodig alle dogma's, alle verstarde oordelen, alle verouderde opvattingen en vooronderstellingen opzij te zetten en met een open vizier naar de toekomst te kijken. Juist nu moeten de wapens van de redelijkheid worden

gehanteerd tegen de logge macht van bureaucratieën, van mammoetorganisaties en van mammoetpartijen.

D'66 ziet de gevaren die de toekomst in zich bergt. D'66 ziet echter óók het gevaar van de vlucht in verstarring. D'66 weigert daarom juist nu bij de pakken te gaan neerzitten.

In de wereld en in Nederland is een nieuwe situatie ontstaan. Een situatie die is gekenmerkt door een produktie-capaciteit die te groot is in verhouding tot de beschikbare grondstoffen en energie, die teveel afvalstoffen en vervuiling veroorzaakt ten opzichte van het zelfreinigend vermogen van de natuur, die meer macht concentreert in weinig handen dan onze politieke instellingen kunnen controleren, die zoveel mensen ziek maakt, verslijt en uitstoot dat wij hun opvang en verzorging niet meer behoorlijk kunnen bekostigen, en die niettemin onvoldoende werkgelegenheid biedt voor allen die naar werk verlangen.

De Democraten van 1966 zijn de eersten geweest die in ons land op de gevaren van deze ontwikkeling hebben gewezen. Anderen zijn ons daarin gevolgd. Nu die gevaren voelbaar worden, nu de prijzen van grondstoffen en de energie stijgen, nu de natuur en de ruimte om ons heen zienderogen slinken, nu de kosten van de sociale voorzieningen ons boven het hoofd groeien, nu de inflatie nog maar met moeite is te beteugelen, nu de werkloosheid om zich heen grijpt, nu onze politieke organen en instellingen aan geloofwaardigheid bij de kiezers inboeten, en nu bezorgdheid voor de toekomst als een herfstige nevel over ons neerdaalt, nu verliezen de politieke partijen hun kalmte en fladderen als verschrikte vogels om elkaar heen om te proberen elkaar wat graantjes voor de neus weg te pikken.

Dames en heren, de Democraten van 1976 doen aan die vertoning niet mee. De partij D'66 heeft de afgelopen jaren gevoelige verliezen geleden. Wij hebben die verliezen als democraten geïncasseerd. We hebben ons uiteraard bezonnen op de oorzaken van die verliezen en we hebben de lessen daaruit getrokken. Maar we hebben ons ook opnieuw op de toekomst gericht.

Het eerste resultaat van ons op de toekomst gerichte werk - het ontwerp beleidsprogramma 1977-1981 in hoofdlijnen - ligt nu voor u. U hebt vandaag bovendien enkele proeven van een vereenvoudigde en gemakkelijker aansprekende versie van dat programma in ontvangst kunnen nemen. In die stukken vindt u een op de realiteit gefundeerde koers voor de toekomst en een reeks van maatregelen die met elkaar een samenhangend beleid opleveren.

Dat beleidsprogramma stelt de ontplooiing van de mensen centraal. Het wijst bevoogding en betutteling van bovenaf door de overheid, maar ook door particuliere organisaties en bedrijven af. De aanvaarding van dat programma zal onze partij op een nieuwe grondslag plaatsen. Nieuw, niet doordat het onze oude waarden en doelstellingen overboord zet. Integendeel. Wèl nieuw, doordat het onze waarden en doelstellingen vertaalt in actiebeginselen.

nieuw ook, doordat het de twee peilers van onze maatschappij, de twéé trekpaarden van onze economie: de productiesector en de sociaal-culturele sector, ieder met zijn eigen functie en ieder met zijn eigen ordening, náást en niet onder of boven elkaar plaatst. Nieuw ook, doordat het aangeeft, hoe samenspel en samenhang tussen die twee trekpaarden moet worden geregeld om de scheefgroei waaronder wij gebukt gaan recht te trekken.

Dames en heren, D'66 is voorstander van een ondernemingsgewijze produktie in een gedemocratiseerde markteconomie en door gedemocratiseerde bedrijven. Het ontwerp beleidsprogramma geeft aan wat wij onder een gedemocratiseerde markt verstaan. Hoofdkenmerken van een gedemocratiseerde markteconomie zijn voor ons:

1. een economie waarin de klant/consument weer de hem toenemende koninklijke rol kan spelen,
2. een economie waarin anti-kartelwetgeving naar Amerikaans voorbeeld paal en perk stelt aan monopolievorming en andere pogingen tot marktbeheersing door afspraken tussen producenten,
3. waarin de prijzen ook de maatschappelijke kosten van de produktie en de consumptie van de produkten tot uitdrukking brengen, inclusief de kosten van de vervuiling en uitputting van de natuur,
4. waarin ook kleine en middelgrote bedrijven goede ontplooiingsmogelijkheden worden geboden,
5. waarin de vernieuwingsmogelijkheden met name ook van kleine en middelgrote bedrijven worden bevorderd door de oprichting van een Nederlandse Industriële Vernieuwingsmaatschappij onder bestuur van vertegenwoordigers van werkgevers, werknemers, wetenschap en overheid,
6. waarin een onder parlementaire controle gevormd technologiebeleid de ontwikkeling en toepassing van het milieu en de maatschappij schade toebrengende technieken voorkomt.

Democratisering van ondernemingen is voor D'66 niet beperkt tot het invoeren van ondernemingsraden en het uitbreiden van hun bevoegdheden.

1. Ondernemingsraden kunnen niet naar behoren functioneren, wanneer niet ook de inrichting

van het werk vanaf de werkvloer tot de top en de informatie van de top naar beneden en omgekeerd een actieve betrokkenheid van de werknemers in het bedrijfsgebeuren mogelijk maakt. Democratisering kan niet tot stand komen door alleen maar een nieuw orgaan aan de bestaande toe te voegen. Democratisering kan integendeel alleen dan effectief worden gemaakt als zo'n nieuw orgaan ook organisch in de onderneming wordt ingevoegd. Dat vereist hervormingen op méér plaatsen dan alleen aan de top. Met dat soort hervormingen zal ervaring moeten worden opgedaan. D'66 bepleit daarom kaderwetgeving waarbinnen met verschillende vormen van ondernemingsdemocrativering kan worden geëxperimenteerd, afhankelijk van de aard en de omvang van het bedrijf.

Dames en heren, de heersende vrees voor de toekomst wordt o.a. gevoed door vrees voor de techniek. D'66 deelt die vrees niet. Wat ons bedreigt is immers niet de techniek, maar het gebruik dat wij daarvan maken. Dit gebruik is nog steeds gericht op het produceren en consumeren van alsmaar méér goederen. Onder de invloed van dit streven naar méér wordt de maatschappij één grote machine die zowel het natuurlijke milieu als de mensen aan zijn doeleinden onderwerpt.

Dat wij hiermee op een verkeerde weg zijn, blijkt vooral uit twee dingen: uit de op de hele wereld gelijktijdig ingetreden economische inzinking en uit een al daarvóór zich verbreidend gevoel van onbehagen met onze cultuur.

Recent onderzoek van het Sociaal Cultureel Planbureau heeft aangetoond, dat Nederlanders in het algemeen tevreden zijn over hun materiële welvaart. De economische crisis heeft ons duidelijk gemaakt, dat wij onze krachten verkeerd verdelen. Met groeiende

onbehagen in onze maatschappij is een teken, dat mensen in hun niet-materiële behoeften en verlangens tekortkomen.

Naar materiële maatstaven is Nederland - ondanks de huidige economische crisis - nog steeds een rijk land. Wij verdienen en consumeren per hoofd van de bevolking méér dan de mensen van bijna alle andere landen ter wereld - op een stuk of vijf na. Wij verdienen en consumeren meer dan de mensen van alle voorafgaande periodes uit de geschiedenis. Die rijkdom stelt ons in staat aan hen die uit het arbeidsproces worden gestoten een redelijke materiële bestaansmogelijkheid te bieden in de vorm van uitkeringen. Dat neemt niet weg, dat deze mensen zonder vorm van proces een zware straf wordt opgelegd: zij worden niet alleen uit het arbeidsproces uitgesloten, maar ook sociaal afgezonderd. Zij zijn de betaalde bannelingen van onze maatschappij.

D'66 vindt, dat het denken van de andere politieke partijen over deze tegenstrijdigheden van onze maatschappij te traditioneel is. Dat het achter loopt bij de ontwikkelingen. Dat denken mist met name, dat onze welvaart niet langer kan worden vergroot door het werk van slechts één trekpaard - de productiesector -, maar even zeer afhankelijk is geworden van dat van een tweede trekpaard - van onderwijs en opleiding van technisch en wetenschappelijk speurwerk, van een goede gezondheidszorg en goede sociale voorzieningen en diensten. Onze economie en onze welvaart worden getrokken door twee paarden. Maar het ene paard draaft te hard en met oogkleppen op vooruit. Het andere paard is achter de wagen gespannen. Het gevolg is scheefgroei.

Om die scheefgroei met al zijn negatieve gevolgen voor de werkgelegenheid, het natuurlijk milieu, de welvaart en, niet in de

laatste plaats, de ontplooiingsmogelijkheden van de mensen een halt toe te roepen, zijn doelgerichte vernieuwingen nodig in beide sectoren van de maatschappij in onderlinge samenhang. D'66 heeft een aldus gericht samenhangend beleidsplan voor de jaren 1977-1981 ontworpen. Dit programma is een appèl, maar het laat het niet daarbij. Het geeft ook de wegen en de instrumenten aan waarmee wij een maatschappij die te eenzijdig uit is op alsmaar meer materiële welvaart kunnen ombouwen tot een maatschappij die in dienst staat van betere menselijke verhoudingen en ontplooiingsmogelijkheden.

Wij zijn daarin concreter en duidelijker dan de andere partijen. Omdat wij de problemen niet verdoezelen, maar ze bij de naam noemen, analyseren en in onderling verband plaatsen:

1. wij erkennen uitdrukkelijk, dat ons nationale inkomen - en dus onze welvaart voor meer dan 50 % afhankelijk is van export,
2. dat onze industrie, handel en landbouw door vernieuwing concurrerend moeten blijven op de wereldmarkt en dat daarvoor de toepassing van wetenschapsintensieve technieken en arbeidsbesparende investeringen nodig zullen zijn,
3. wij geven duidelijk aan, op welke gebieden industrie, landbouw en handel zich moeten toeleggen om concurrerend te kunnen blijven in het kader van een betere en rechtvaardigere internationale arbeidsverdeling,
4. wij stellen uitdrukkelijk, dat het werkloosheidsprobleem niet een tijdelijke zaak is, maar dat er een blijvend tekort is aan werkgelegenheid in de traditionale zin,
5. wij stellen uitdrukkelijk, dat de stijging van de sociale lasten niet alleen maar wordt veroorzaakt doordat deze en gene regering er teveel geld aan uitgeeft, maar vooral doordat de schadelijke ge-

volgen van de produktie te gemakkelijk worden afgewenteld op de maatschappij en op het natuurlijke milieu en doordat de organisatie en de kostenbeheersing van de sociale diensten en voorzieningen achterlopen bij de ontwikkelingen,

6. wij stellen nadrukkelijk, dat onze welvaart steeds meer afhankelijk wordt van een goed functionerend stelsel van sociale en culturele voorzieningen,
7. wij geven concreet aan, hoe die sociale en culturele activiteiten beter moeten worden georganiseerd en hoe de kosten daarvan beter kunnen worden beheerst.

Ik noem in dit verband nog zonder uitputtend te willen zijn als specifieke maatregelen:

- het pensioen/woning- en sociale bouwplan;
- de afschaffing van de bestaande pensioenslavernij;
- het ziektekostenverzekeringsplan;
- onze voorstellen ten aanzien van de ruimtelijke ordening en volkshuisvesting, o.a. gericht op democratisering van het wonen;
- onze voorstellen ten aanzien van het milieubeheer en 'technology assessment';
- onze voorstellen ten aanzien van de democratisering van de arbeidsverhoudingen;
- onze voorstellen ten aanzien van de organisatie van de gezondheidszorg;
- onze voorstellen ten aanzien van de kostenbeheersing in de sociale en culturele sector;
- ons voorstel om een recht op voortgezet onderwijs te verbinden aan het verrichten van een aantal jaren arbeid;
- ons voorstel tot de oprichting van een Nederlandse Industriële Vernieuwingsmaatschappij;
- ons voorstel de controlerende macht van het parlement te versterken door de instelling van een Raad voor Beleidsadviezen voor het Parlement.

Dames en heren,

Wie van arbeid wordt uitgesloten is in onze maatschappij een betaalde (in feite een voor die straf onderbetaalde) banneling. Wie gedwongen is werk te doen dat hem tot een verlengstuk maakt van een machine en dat een aanslag doet op zijn geestelijke en lichamelijke gezondheid wordt verlaagd tot een loonslaaf.

D'66 wil dat de arbeid eerlijker wordt verdeeld en op een menswaardigere manier wordt ingericht. Daarvoor zijn niet méér geld, méér goederen, méér materiële welvaart nodig dan wij al hebben. Daarvoor is wel nodig dat wij onze krachten beter verdelen en de geldstromen beter besturen.

D'66 wil dat de werkgelegenheid eerlijker en beter wordt verdeeld:

- tussen mensen (mannen en vrouwen, jongeren en bejaarden, gehandicapten en niet-gehandicapten, werklozen en actieven);
- in ieders leven in de tijd (géén concentratie van leren in de eerste levensfase, overbelasting in het werk daarna en afzondering uit de maatschappij tot slot - voor wie tenminste niet al eerder is bezweken aan een hart-, vaat- of andere ziekte);
- tussen de twee trekpaarden van onze welvaart (produktiesector en sociaal-culturele sector).

D'66 wil in een andere gerichtheid en inrichting van de produktie.

Het wil:

- vermenschelijking van de arbeid;
afstemming van de produktie op de eisen van het milieu;
- géén lopende bandwerk in mammoetbedrijven, maar stimuleren van kleine en middelgrote bedrijven, respectievelijk opdeling van mammoetbedrijven in kleinere, overzichtelijke eenheden, waarin mensen verantwoording hebben voor een eindprodukt en waarin zij hun vakkundigheid kunnen toepassen en ontwikkelen.

D'66 wil bovendien een andere opzet en inrichting van onze sociale en culturele voorzieningen en verzorgende diensten. Het wil:

- géén verambtelijking, geen lokettenterreur en formulierenkwel voor mensen in de rij;

- géén bestuur door theoretisch geschoolde specialisten maar actieve inschakeling van de betrokkenen met steun en begeleiding van praktijkdeskundigen;
- géén kostenopjagende en schaalvergroting bevorderende subsidies per verrichting, per dag dat een zieke, kind of bejaarde is opgenomen, maar subsidie op basis van begrotingen waarbij regionale uitvoering, medezeggenschap van de cliënten en vergelijkend onderzoek naar de sociale effecten en de interne werkwijze een zo effectief mogelijke uitvoering moeten waarborgen.

Dames en heren,

Wie denkt onze economie weer gezond te kunnen maken alleen door de loonkosten omlaag te brengen en de sociale lasten te verminderen, die denkt niet ver genoeg. Wie denkt het werkgelegenheidsvraagstuk te kunnen oplossen alleen door meer te investeren in onze industrie landbouw en handel, die sluit zijn ogen voor de toekomst.

Om concurrerend te blijven op de wereldmarkt zal onze productiesector zich moeten blijven vernieuwen door de toepassing van moderne produktietechnieken. Deze zijn in hoge mate arbeidsbesparend. Wij hebben daarom te maken met een blijvend tekort aan werkgelegenheid in de traditionele zin.

Voor deze structurele nood moet een structurele oplossing worden gevonden. Dat vereist veranderingen in de organisatie en de verdeling van het werk in onze maatschappij.

Om moderne produktietechnieken te kunnen toepassen moet men beschikken over hoog ontwikkelde sociale en culturele diensten en voorzieningen, zoals wetenschappelijke onderzoek- en onderwijsinstellingen, veiligheidsvoorzieningen in de ruimste zin van het woord

waaronder zowel vallen waterstaatkundige werken als brandweer, politie en justitie), gezondheidszorg en niet in de laatste plaats tot zelfontplooiing gemotiveerde mensen. Al deze diensten en voorzieningen zijn naar hun aard arbeidsintensief. En dus werkverschaffend.

Zowel het productieproces als de sociaal-culturele diensten zijn te weinig gericht op het voorkómen van schadelijke gevolgen. De sociaal-culturele diensten worden voor een veel te groot deel gebruikt om de schadelijke gevolgen van het productieproces op de maatschappij op te vangen. Zij moeten steeds achteraf genezen wat eerst ziek gemaakt is. Jaarlijks moeten miljaren worden besteed aan uitkeringen voor verkeerd opgeleide of niet tijdig bij- of omgeschoolde mensen die daardoor werkloos worden, voor te vroeg in het arbeidsproces versleten of te vaak ziek wordende mensen, aan instellingen en inrichtingen voor mensen die het niet langer zien zitten en die afknappen of in opstand komen. Er is een schreeuwend tekort aan voorzieningen en arbeidskrachten om dit werk te doen. De noden stijgen, de kosten ook. Aan de andere kant zijn en blijven velen werkloos en moeten leven van de WW, AOW of bijstand.

Dit is een krankzinnige ontwikkeling. Wij hebben die ontwikkeling echter zelf op gang gebracht, doordat ieder telkens niet verder keek dan zijn neus lang was, doordat ieder departement, iedere ambtenaar, iedere sociale dienst, ieder ziekenhuis, iedere onderwijsinstelling en ieder bedrijf gewend was alleen maar rekening te houden met de gevolgen op zijn eigen terrein, zijn eigen vak, zijn eigen afdeling - en de rest daardoor werd afgewenteld op zijn buurman, op een andere dienst, een andere voorziening - en zo uiteindelijk op de maatschappij.

We zitten verstikt in een ontwikkeling die van de deugd (onze technische vermogens) een nood maakt (geldontwaarding, werkloosheid, ontwaarding van het menselijk leven). Die ontwikkeling moet niet alleen worden stopgezet, hij moet worden omgekeerd. Wij moeten nu beginnen van de nood een deugd te maken. Dit kan. Het kan echter alléén door een beleid dat verder kijkt dan de neus van ieder afzonderlijk lang is. Een beleid dat verder kijkt dan de komende verkiezingen en de volgende regeringsperiode. Een beleid dat de samenhang tussen processen voor ogen houdt, dat niet alleen op hun bedoelde maar ook op hun onbedoelde gevolgen let, dat niet alleen kijkt naar wat vandaag nodig is maar ook met toekomstige behoeften en mogelijkheden rekening houdt, dat onze technische vermogens weer dienstbaar maakt aan mensen in plaats van mensen te onderwerpen aan de techniek. Een beleid vooral dat mensen inspireert en motiveert tot samenwerking in plaats van ze uiteen te drijven en beschutting te doen zoeken achter de muren van hun afzonderlijke groeps-, bedrijfs-, vakbonds-, beroeps-, departementale of kortzichtige eigenbelangen.

Het beleidsplan 1977 - 1981 van de partij Democraten '66 is het eerste en tot nu toe enige partijprogramma dat reëel uitzicht biedt op een dergelijke toekomst, op een zodanige omkering van die ontwikkelingen die ons in het slop hebben gevoerd. Dat beleidsplan geeft ook de middelen aan die wij daarvoor moeten gebruiken en de eerste stappen die wij op die weg moeten zetten.

De weg die wij aangeven is geen gemakkelijke weg. Wij spiegelen geen gouden bergen voor, geen onmiddellijke baten voor afzonderlijke belangen en geen rozengeur voor de toekomst. Wat wij aangeven is een weg die ieders levensomstandigheden zal verbeteren, die ieder ruimere mogelijkheden biedt om zijn vermogens en de verhouding tot

zijn medemensen te ontplooiën, die een verdere inzinking en ineenstorting van onze welvaart voorkomt en die ook aan onze kinderen en hun kinderen een menswaardige maatschappij en een leefbaar milieu heeft te bieden. Het is een weg die alleen door een gezamenlijke inspanning kan worden afgelegd, waarvan niemand mag worden uitgesloten of uitgebannen, die ieders inzet aan kennis en ervaring, aan inzicht en vaardigheid zal vergen, zowel nu als tijdens de rit, waarop telkens met nieuwe omstandigheden zal moeten rekening worden gehouden, maar die ook daarom ieder zo groot mogelijke ontplooiingsmogelijkheden zal bieden.

Dames en heren,

De Democraten van nú willen de problemen van nu vernieuwd tegemoet treden. Met een nieuw programma en met een nieuw elan. Met de steun van een opnieuw groeiende belangstelling en een toevloed van nieuwe leden.

Wij zullen ons blijven opstellen voor de kracht van de redelijkheid en voor vergroting van de ontplooiingsmogelijkheden van de mensen. Wij zullen blijven putten uit de creativiteit en de vindingrijkheid van individuele mensen en onze kracht vinden in hun bereidheid zich in te zetten voor elkaar. Wij zullen de andere partijen blijven prikken en prikkelen tot openheid naar de toekomst en tegen verstarring en kortzichtigheid. Wij blijven zelf openstaan voor anderen met een gelijkgerichte vernieuwingsgezindheid.

Daarom, dames en heren Democraten '66, moeten wij doorgaan: doorgaan als democraten nú.